

Franc Milčinski:

Naredba št. 5742.

Da pričnem stvar od kraja: nisem bil, pa trdim, da tudi sedaj ta hip nikakor nisem brez stikov z vlado. Nele kot državljani in davkoplačevavec v obče! Marveč so stiki moje malenkosti z visoko vlado določnega in osebnega značaja, da, v izvestni smeri — pomni, v izvestni smeri! — celo prijateljski in prisrčni.

Duševni sem delavec in ni da bi se z omenjenimi stiki ponašal. Toda nimam povoda, pa nimam niti ne pravice, zatajevati dejstev, ko je stvar takorekoč zgodovinska — da molčim o osebnih ozirih na lastni ugled, ki takisto zahtevajo čim temeljitejše razjasnitve položaja.

* * *

Torej tiste dni je točil Jernač na Poljanah štajerca. Dobrega, prav dobrega. Zdaj to lahko razodenem odkrito in brez kvarnih posledic, ko ga je že potočil. Kapljica rezka, da ti je pršela v nos, dehteča kakor rezeda, ne preveč kislja, ravno prav močna, prijetna duši in jetrom, skratka pravcati balzam vsemu notranjemu človeku. In je bilo tiste dni pri Jernaču od jutra do pozne noči gostov kakor čebel v panju, ki so drug nad drugega glasno in s poudarkom grajali štajerca, ga devali v nič in ubogega Jernača zmerjali kakor psa, da se upa in za drag denar toči neusmiljeno to brozgo — toliko da ga niso vrgli iz lastne gostilne. Pa so bili navedeni izbruhi očitne ogorčenosti docela umestni in celo potrebni, zakaj v Jernaču, dasi drugače ni bil napačen človek, so tičali neugnani krčmarski instinkti. Če si privoščil le količkaj hvale njegovemu vinu, že mu ni dala vest, da ga ne bi pri tej priči po vseh pravih umnega kletarstva zmešal in izprevrigel. In se res ni dalo drugače priti v okom zavržnim njegovim nagonom nego s čim krutejšo oceno njegovega blaga.

Pri Jernaču sva torej bila jaz in častivredni član visoke vlade, v čigar osebnosti se je vdejstvoval in kakor trdim, se vdejstvuje še vedno skraja poudarjani stik med mojo malenkostjo in vlado, no in od Jernača sva jo ubrala po stari šegi še v kavarno Beograd. — Jaz sem duševni delavec in se spominjam

natanko, kako se je vse pričelo in vrstilo, tako natanko, kakor da se je godilo včeraj — ničesar nisem pozabil.

Tema je bila kakor v kozjem rogu. Zrak svež kakor gorski vrelec, vendar ne brez nemih pozdravov in obetov z gorkejšega juga — zima z nado pomladi. — Jaz sem duševni delavec, dovteten za tajinstveni čar noči — o, pardon . . .

„Kam pa siliš v drevo? Bolj na desno se drži!“ je rekel prijatelj, dični član in predstavnik vlade.

„Hvala! Res, drevo je. Oko ga ne vidi, ali čutita ga nos in koleno. Bodi si! — Prelestni čar noči! Utopljeno v neprodirno temo spi življenje kakor Vineta na dnu morja — (čof v lužo!) — neskončni molk ga pokriva z mehko odejo iz črnega baržuna — (tof v luknjo!) — ali pod molkom, na dnu teme vendar pelje gorko življenje . . .“

„Kam pa riješ tjakaj v zid?“ me je prijazno opozoril odlični član vlade. „Tukaj-le se primi za moj rokav, drugače se primeri in porušiš še kako poslopje preko namer novega stavbenega načrta, ko ti je nocoj ulica preozka.“

Odbil sem ost, ki je tičala v njegovi besedi.

„Jaz sem duševni delavec,“ sem dejal, „ti si pa vlada, — ostaniva vsak pri svojem področju! Pusti mene in prašanje, ali je ulica nocoj dovolj široka zame ali ni, — izvoli se pa brigati za vladanje. Solnce svobode je vzšlo in z zlatimi svojimi žarki obseva vesoljno Jugoslavijo. Le tukaj, v središču Slovenije, v naši Meki, kamor se verno obračajo vse oči, tukaj tičimo še v temi, tako globoki, da niti pod starim neredom ni bila hujša. Glej, po vsej daljni poti od Jernača do kavarne Beograd ne ene luči! To je evropski škandal! Tu blagovoli vladati! Jaz sem le duševni delavec, — ali na tvojem mestu bi v zbranem svetu vlade vstal in odkrito razložil svoje stališče. Tako mi Boga! Kaj si naj mislijo o nas bratje Srbi, kaj francoski oficirji in kaj angleški kardinal! — Uradna komisija bi morala semkaj na lice mesta, pa ne podnevu in v avtu, ampak ponoči in peš, z inženjerjem in izvedenci, da se nedostatki vgotové in storé potrebni ukrepi!“

„Fej te bodi!“ je zdajci vzkliknil čislani predstavnik vlade in si po tleh brusil podplata, „v kakšnega vruga gnusnega sem pa stopil sedaj-le? — Res je, škandal! —“

Še si je brisal nogo ob robih in zraven prhal skoz usta in nos, potem je dejal: „Čakaj, duševni delavec, tvoja obvelja: to-le

bova res uredila — toda vedi, brez komisij in izvedencev, saj nismo biro- ampak demokrati.“

In ko sva dospela v kavarno, je jadrno zahteval kavo in pisemskega papirja. Kavo je zvrnil vase, na papir pa urno nekaj zapisal in ga vteknil v zavitek, ki ga je ena dve obliznil, tri štiri zalepil, potem je pismo izročil meni: „Ti si duševni delavec, nimaš kaj opravila, pa nesi to-le jutri dopoldne v uredništvo ‚Uradnega lista!‘ — Vzdihnil je: „Noč in dan dela človek pa še zabavljajo ljudje, da se nič ne zgodi.“

Prevzel sem pismo in ga slednji dan navsezgodaj oddal. Storil sem to brez obveznosti, docela prostovoljno — toda rad, iz iskrene ljubezni do matere domovine, ki gotovo tudi ne pozabi svojega sina, ko bo delila posestva . . .

Jedva je preteklo štirindvajset ur, že smo čitali v „Uradnem listu:

Št. 197.

Naredba.

Ulica od Jernača do kavarne Beograd mora biti vsako noč razsvetljena. Poverjenik.

Duševni delavec sem, — pojavi izven sveta lepih umetnosti mi vobče ne zbujaajo zanimanja. Ali priznati moram, da me je kratka ta naredba navdala s prisrčnim zadovoljstvom liki najlepša pesnitev. Kajti videla se mi je priprost, toda zanesljiv glasnik reda, ki nam ga treba, da na njegovem temelju zgradimo ponosno stavbo istinite moderne kulture.

„Ulica od Jernača do kavarne Beograd mora biti vsako noč razsvetljena!“

Kratko, toda točno, jasno, zgledno! Z novimi možmi je prišel nov duh v zakonodajo, in glej, novi duh si je že našel novo obliko! — Veselilo me je in sem bil ponosen, da sem kolikor-toliko sodeloval pri tem zakonodajnem činu.

Vsekako je bila naredba velepomemben dogodek prve vrste. Edino, kar mi je nekoliko grenilo zadovoljnost, je bila pač okolnost, da je ulica ostajala v temi slej kakor prej, — tretji dan — peti dan — čakal sem ves teden: temà.

Izprevidel sem: v zamotanem mehanizmu vladnega ustroja nekaj ni v redu.

Šel sem nad prijatelja, predstavnika vlade.

Imel je obilo posla. Najprej se predmetnega dogodka ni spominjal. Rekel je, da je že toliko izdal naredeb, da bi moral imeti glavo kakor polovnjak, ako naj bi jih vse nosil v glavi. Tudi so se mu zbujali pomiselki, ali ne spada cestna razsvetljava od Jernača do kavarne Beograd pravzaprav v drugo poverjenišvo. Skraja da je pač delal vsak poverjenik, kar mu je prišlo v roke, — zdaj pa so se področja že nekoliko razdelila — in ne bi bilo napak vprašati vratarja: ta pošilja stranke vsako na svoj kraj, ta nemara najbolje pozna razdelitev . . . Sicer pa, je dejal, se tudi njemu vidi stvar važna . . . in ker je baš on sprožil to stvar . . . in saj smo demo- in ne birokratje . . .

Pa je odtrgal košček ovojnega papirja, oslinil svinčnik in napisal novo naredbo. „Bom pa še onega tovariša podpisal,“ je rekel, „v čigar področje morebiti stvar spada. Da ne bo razžaljen.“

Meni je bil všeč ta njegov ukrep. Ne morebiti zato, ker se je s tem že v kali in temeljito udušila sleherna možnost kompetenčnega spora — na take stvari tedaj kot duševni delavec in vladnih poslov še manj vajen niti mislil nisem — ampak menil sem, dva podpisa vsekako bolje držita nego eden sam.

Tako sem tedaj v službi troedinega našega naroda vnovič stopal v uredništvo in kar je svet drugi dan čital v Uradnem listu, je bilo sledeče:

Št. 603.

N a r e d b a.

Naredba št. 197 velja v polnem obsegu. Z ozirom na imenovano naredbo in dodatno k njej se odreja in odredi, da se ji je pokoriti brezpogojno.

In dva podpisa:

Dasi se s ponosom imenujem duševnega delavca, vendar brez ovinka priznavam: vpogled v zagonetni obrat kolesja naše vlade, ki se je one dni nudil nevajenim mojim očem, me je navdal z občudovanjem. Kak ponos, voditi usodo države, osrečevati milijone! Delo, vredno najboljših glav! Niti duševni delavec se mu ne bi smel odtegniti. To je moje sveto prepričanje.

Čas je šel svojo pot. Jernač je potočil štajerca in je imel sedaj na pipi dolenjca, ki so ga jako hvalili, pa se navzlic obilni in glasni hvali žalibog ni maral izprevreči v svoj prid — pot od Jernača do kavarne Beograd pa je bila slej ko prej temna kakor Egipet za časa Mojzesovega.

To me je grizlo. Čutil sem se prizadetega, odgovornost se mi je oglašala v grodih in sem stvar premišljeval. Dejal sem: Nekaj je gnilo v državi danski! — in zdelo se mi je, da sem ugenil, kje tiči stržen uljesa.

Šel sem nad Uradni list.

„Gospod urednik,“ sem rekel, „tako in tako, — naredbe se ne izvršujejo, javni blagor je ogrožen, opravičite se!“ — in sem mu imenoval številki onih dveh naredb.

Mož je prebledel. Tresli sta se mu roki, ko je iskal naredbi in sem mu moral pomagati. Potem ju je prebiral in ju prebral vsako gotovo vsaj petkrat, to pa črko za črko.

Oddehnil se je. Izjavil je, da je vse v redu, in je bilo videti kakor da se šteje razžaljenega.

„Tako?“ sem rekel. „Lep ste urednik! V redu! Kako naj je naredba v redu, ako se ne izvršuje?“

Zmajal je glavo in začuden vprašal, zakaj in čemu naj se izvršuje naredba in ali je to potrebno.

Povabil sem ga, naj izvoli preudariti svoje duševno stanje, ki mu dopušča tako vprašanje. „Petkrat ste prebrali naredbo, prosim, preberite jo še šestič: ... „se odreja in odredi, da se ji je pokoriti brezpogojno!“

Še je zmajeval glavo, še je sukal v rokah naredbo in jo ogledoval, končno se je vdal toliko, da je priznal možnost, da tvori ta naredba z ozirom na svoje besedilo izjemo in se ji je nemara res treba pokoravati.

Nenadoma pa se je nečesa domislil.

Privlekel je iz predala papirje, jih razgrnil pred mano in izjavil, da se drži svoje službene pogodbe, kakor je ondukaj zabeležena. Po tej pogodbi, je dejal, je odgovoren le za pravopis in tisk. Drugo mu nič mar! — Ako vladi, je dejal, sedanja pogodba več ne zadošča, jo seveda lahko izpremeni. Ali on, urednik, takoj izjavlja, da brez povišanja plače in sicer vsaj za dvajset kron na mesec ne prevzame povrh še odgovornosti za izvrševanje njenih naredeb. — In je vihal nos.

Rekel sem, da si stvar preudarim. Položaj se mi je videl dovolj razjasnjen, pa sem krenil k vladi.

Tako stvar ne gre! Javni blagor zahteva, da se naredbe tudi izvršujejo. Če ne zlepa pa zgrda! Vlada ima sredstva in pota in mora skrbeti, da se njena volja, razodeta v naredbah

tudi udejstvi! — Literatu, ki je umetnik zaradi umetnosti, temu lahko zadošča, da kaj napiše in za to prejme honorar, kolikor ni že izčrpan po predujmih. Ali vlada ni literat, vlada se nikakor ne more zadovoljevati zgolj s tem, da kaj napiše . . .

To sem razodel prijatelju pri vladi.

Razburjal se je. „Vse vkupe vržem od sebe!“ je dejal. „Samo škodo imam od vladanja. Oteparam se noč in dan z naredbami, doma mi pa komi prodaja cikorijo v izgubiček. Petsto bi bil lahko zaslužil pri partiji, pa sem le tristo, tako imam čistih dvesto očitne izgube!“

Razložil sem mu, kaj bi bilo po mojih mislih ukreniti.

Odgovoril je: „Naredi kar hočeš, jaz sem že vsega sit!“

Kar sem vzel na znanje.

Smatral sem pa za nujno potrebno, da se pri tej priliki dotaknem še nastopne okolnosti. Moje razmerje z vlado zahteva razjasnitve in ureditve. Opravljam vladne posle, dajem svete, imam zanjo pota in konference, — dekreta pa nimam nikakega v rokah. To je nedostatek, iz katerega se lahko rodé zapletki z nedoglednimi posledicami. Duševni delavec sem, ljubim prostost, ne dam se rad vprezati v igo. Ali če kliče domovina, sem pripravljen, se ji žrtvovati in se posvetiti njeni službi.

Nato je predstavnik vlade, moj prijatelj, izjavil, naj se žrtvujem in posvetim, — in je pogledal na uro.

„Dobro!“ sem dejal. „Toda upoštevati je reči in razmere. Prvi so seveda invalidi. Vse slabše službe so pridržane invalidom. Invalidom ne maram odjedati služeb. Slabše službeno mesto tedaj zame ne prihaja v poštev!“

Rekel je, da mu je vse prav in da mora v prodajalno.

Zagotovil sem mu, da je lahko odslej brez skrbi, ker je stvar v večjih in varnih rokah, in sva se lepo poslovila.

No in potem sem, kakor me je pooblastil, sestavil naredbo, kakršna se mi je videla potrebna v končno ureditev založenih razmer v naši mladi državi.

Bil sem v dvomih, ali jo gladko sprejme Uradni list in ali ne bo treba še nadaljnih potov in besedi. Skraja se je urednik res upiral priobčiti, to pa s svojega, kakor je rekel, zanj edino merodavnega pravopisnega stališča. Toda potom nekaterih koncesij v obliki osmih črk in dveh vejic sva se zedinila in je sprejel naredbo in je bila natisnjena tako-le:

Št. 5742.

Naredba.

§ 1. Naredbe te vlade je vse brez izjeme ne samo natisniti, ampak tudi izvršiti, razen onih, katere same izrečno določajo, da jih ni treba poslušati.

§ 2. Odgovoren za izvršitev naredeb je v polni meri in brez izgovorov vsakokratni urednik Uradnega lista proti mesečnemu priboljšku dvajset kron, plačljivemu vnaprej na zakonito kolkovano pobotnico.

§ 3. Duševni delavec Fridolin Žolna se po izpregledu potrebnih izpitov imenuje za vladnega svetovavca.

§ 4. Da se poudari resnost stvari in se nam ne bo treba sramovati pred brati Srbi, francoskimi oficirji in angleškim kardinalom, se za primer kršitve te naredbe proglasi preki sod.

Po naročilu poverjenika:

Fridolin Žolna

vladni svetovavec.

Tako se glasi naredba št. 5742 in taka je njena zgodovina.

* * *

Ugotoviti moram obžalovanja vredno dejstvo, da naša javnost ni zrela.

Okolnost, da je pravkar navedena naredba plod mojega duha in peresa, se lahko prezira — ne bo me bolelo.

Ali prezreti se ne bi smela in se ne sme stvarna važnost in dalekosežnost naredbe same!

Preudarite: Naredbam vlade se zajamčuje dejanski učinek! Ustanavlja se odgovorni izvršilni organ!! Zagroža se preki sod!!!

Nič vsega tega javnost ni videla.

Videla je le moje imenovanje za vladnega svetovavca.

In me seveda takoj obsula z dvema čestitkama in z nebrojem opominov, tožeb in izvršb.

Ker nisem kos odgovarjati vsakemu posebe, dajem vsem svojim prepozornim prijateljem in znancem tem potom vljudno na znanje, da mi ni p. n. vlada dosedaj izplačala niti vinarja moje plače, ampak celo taji veljavnost vse naredbe, češ, da ni bila zakonito izdana in da tudi moj prijatelj ni bil tedaj več poverjenik.

Ni tukaj mesta brezplodnemu prerekanju. Ali dvoje, troje bi vendar-le priporočal vsej javnosti in zlasti p. n. vladi v čim temeljitejši preudarek.

Stališče, da naredba ni izšla zakonitim potom, je — kratko povedano — birokratično. Za p. n. vlado, ki se ne sramuje takega stališča, ne bi več smelo biti mesta v resnično demokratični državi.

Da moj prijatelj ni več poverjenik, načeloma zanikujem. Nasprotno je res, da moj prijatelj slej kot prej uživa popolno moje zaupanje.

In slednjič: Vsakdo in tudi p. n. vlada se zavedaj, kaj tvega. — § 4 gornje naredbe obeta preki sod!!!! — Ali ima p. n. gospoda primerno zavarovane svoje p. n. vratove? — Zato pozor!

Fridolin Žolna
vladni svetovavec.

Alojzij Gradnik:

Za srebrnike.

Videl sem ga v mestnih ulic gneči
in idočega skoz tiho vas.
Videl sem ga skoro vsaki čas
v krčmah, kadar hrup je bil največji.

Kakor da bi trudil se prestreči
vse besede, vsak najtišji glas,
je povsod vohnjal njegov obraz.
Ta obraz prihuljeno prežeči

*se mi zdel je takó čudno znan.
„Kdo si?“ vprašal sem ga neki dan,
„Nisi, nisi ti, kaj ni v Milanu

tvoja slika v nekem samostanu?
O seveda! — Kaj pa delaš tod?
Svinja!“ -- Bil je Judež Iškarjot.